

2. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОСВІД

Галина Василівна Онопченко,
старший науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Київ, Україна

Володимир Михайлович Міленін,
старший науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Київ, Україна

Сергій Олександрович Галкін,
старший науковий співробітник
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Київ, Україна

Марина Анатоліївна Баранова,
старший викладач кафедри українознавства
Одеської національної морської академії
м. Одеса, Україна

УДК 376.-056.26

ОСВІТНЄ ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

В работе исследуются условия создания образовательной интернет-среды для детей с особыми потребностями, приводятся цель, задачи и принципы существования образовательной интернет-среды и ее развития.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, интернет-среда, инклюзивное образование.

The author examines the conditions for the creation of educational online environment for children with special needs. Goals, objectives and principles of existence internet environment and prospects for its development are described.

Keywords: Children with disabilities, Internet environment, inclusive education.

Кожна дитина – особлива, це твердження є безперечним, але є діти, про яких говорять «особливий» не для того, щоб наголосити на унікальності здібностей, а для того, щоб позначити особливі потреби, що відрізняють їх від інших. За даними ООН, у світі налічується приблизно 450 мільйонів осіб з порушеннями психічного та фізичного розвитку. Це становить 1/10 частину жителів нашої планети, з них близько 200 мільйонів – діти з обмеженими можливостями.

У більшості західних країн, починаючи приблизно з 1970-х рр. минулого століття, проводиться певна освітня політика, завдяки якій розробляються та впроваджуються нормативні документи, методики та програми, що сприяють розширенню освітніх можливостей дітей з обмеженими можливостями. У сучасній освітній політиці США та Європи діє декілька підходів до соціалізації таких дітей, серед них:

1. Widening participation – розширення доступу до освіти людей з обмеженими можливостями.

2. Mainstreaming – мейнстрімінг. Припускає, що учні з особливими потребами спілкуються з однолітками на святах, у межах різних програм дозвілля, якщо ж вони і долучені до класів масової школи, то насамперед для того, щоб розширити можливості соціальних контактів, а не для досягнення освітніх цілей.

3. Inclusion – інклюзія, тобто включення. Означає приведення потреб дітей з психічними та фізичними порушеннями у відповідність з системою освіти, реформування процесу навчання в такій мірі, щоб він давав можливість реалізувати потреби всіх дітей без винятку. Отже, основне завдання інклюзивної освіти впровадження дітей з обмеженими можливостями в умови загальноосвітньої школи.

У нашій країні також гостро стоїть питання про соціалізацію дітей з обмеженими можливостями здоров'я і життєдіяльності. Україна приєдналася до Конвенції ООН «Про права інвалідів», що містить основоположні принципи впровадження інклюзивної освіти. Наказ № 855 від 11 вересня 2009 року «Про затвердження плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах України на 2009-2012 роки». Крім того, Наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 року № 912 затверджено Концепцію інклюзивної освіти України. Тобто, певна законодавча база для впровадження інклюзивної освіти в Україні є, і проводиться робота з опрацювання цього питання.

Проте, залишається нерозв'язаною проблема індивідуального навчання дітей з обмеженими можливостями, оскільки традиційні технології індивідуального навчання вдома в сучасних умовах не забезпечують необхідну якість освіти. Позначена проблема усуває таких дітей не тільки від вищої освіти та професійної діяльності, але й від соціально-трудової адаптації взагалі.

Вирішальна роль у розвитку особистості належить соціальним чинникам: сім'ї, близькому

оточенню, одноліткам, оточуючим людям. Не можна не враховувати й той величезний вплив, який мають різноманітні засоби масової інформації, а також соціальні, політичні, економічні умови.

Треба зазначити, що розвиток пам'яті, логічного мислення, мови можливі лише у спілкуванні при певних соціальних умовах. У зв'язку з цим, через обмеженість спілкування, у дитини з фізичними вадами, як правило, з'являються порушення в психіці, які виникають в процесі аномального соціального розвитку.

Для усунення цих наслідків або хоча б їх зменшення необхідні вагомі соціальні засоби. Одним з таких шляхів розв'язання проблеми, на нашу думку, є розширення доступу дітей з обмеженими можливостями до освітніх програм і посиленої трудової діяльності, впровадженням нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні і спілкуванні. Особливо від неможливості задовольнити свої потреби у навчанні та спілкуванні потерпають обдаровані діти з обмеженими можливостями, які, за визнанням освітньої системи, мають рівень інтелектуального розвитку вищий за однолітків. Обдаровані діти мають багато потреб, які стандартна освітня система не в змозі задовольнити.

Чим раніше діти такої категорії будуть залучені до інформаційних технологій, тим більше шансів вони мають для подолання соціальних дефектів розвитку. Діти, що вимушені постійно перебувати вдома, мають дуже обмежене коло спілкування, а завдяки комп'ютеру вони мають можливості отримувати доступ до спілкування з усім світом (з однолітками і дорослими, з людьми, що мають аналогічні проблеми у фізичному розвитку) тощо.

Разом з подоланням недоліків у навчанні дітей з обмеженими можливостями, ІКТ дозволять значно поліпшити психологічне здоров'я, і реалізувати:

1) бажання дітей з обмеженими можливостями бути «всім, чим вони можуть», розвивати свій потенціал через самоактуалізацію – знаходження людиною вірного уявлення про свою особистість;

2) прагнення до гуманістичних цінностей – прийняття інших, а також автономія, спонтанність, потяг до прекрасного, відчуття гумору, альтруїзм, бажання зробити людство кращим, схильність до творчості.

Для фізично здорових обдарованих дітей створюються різні гуртки, WEB-сайти в Інтернеті, з ними окремо працюють шкільні вчителі і викладачі ВУЗів, для них проводяться олімпіади і конкурси. Для дітей з обмеженими можливостями здоров'я нічого з вищезазначеного майже не існує. Лише зовсім недавно в Інтернеті з'явилися сайти для обдарованих дітей з обмеженими можливостями в галузі образотворчого мистецтва і сайти, де обговорюють проблеми «особливих» дітей.

За допомогою ІКТ діти з обмеженими можливостями дістали змогу проявити свою обдарованість і особливо у сфері інформаційних технологій.

Роботу з обдарованими дітьми, що мають обмежені фізичні можливості, на наш погляд, необхідно проводити за таких умов:

- 1) забезпечити дітей комп'ютерами, з можливістю підключення до мережі Інтернет;
- 2) підготувати вчителів інформатики для роботи з «особливими» дітьми;
- 3) організувати навчання інформатиці та інформаційним технологіям;
- 4) створити нову модель навчання із застосуванням ІКТ;
- 5) створити WEB-сайти та інтернет-середовища з розширеним функціоналом;
- 6) підготувати вчителів для організації навчання дітей з обмеженими можливостями з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що доповнювало б предмети, які входять до базового компоненту навчання;
- 7) організувати навчання батьків для самостійної роботи з ІКТ;
- 8) розробити методичні посібники для роботи з навчальними програмами на дисках і в мережі Інтернет та забезпечити ними вчителів і учнів;
- 9) досліджувати та враховувати в процесі навчання дітей з обмеженими можливостями психологічні та дидактичні особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Через недостатність спілкування, діти з вадами здоров'я, матимуть більше можливостей приділяти увагу інформаційним технологіям та повніше виявляти свій творчий потенціал. Необхідно лише навчити їх основам роботи на комп'ютері і дати можливість працювати в Інтернеті. Далі вони самі створять свій віртуальний світ, який дозволить їм вийти із замкненого простору квартири, розширить коло їх спілкування. Підкреслимо, що робити це необхідно під контролем дорослих, щоб комп'ютер і новий віртуальний світ не став для дітей своєрідним психологічним наркотиком.

Для того, щоб «особливі» діти з самого початку були б залучені в освітнє та соціальне життя, необхідно створити певне середовище, яке сприяє реалізації прав таких дітей в процесі навчання за умовами, їх максимальній соціальній інтеграції. Оскільки інклюзивна освіта передбачає, що різноманітності потреб учнів з обмеженими можливостями повинен відповідати континуум сервісів, в тому числі освітнє середовище, найбільш сприятливе для них, назріла гостра необхідність у створенні для таких дітей освітнього інтернет-середовища саме в рамках інклюзивної освіти.

Завдання такого інтернет-середовища – створити віртуальну систему, яка задовольнить потреби кожного; дозволить домагатися успіхів, відчувати безпеку, цінність спільного перебування в інтернет-просторі. Мета такого середовища – дати всім нужденним можливість найбільш повноцінного соціального життя, найбільш активної участі у віртуальному співтоваристві, тим самим забезпечити найбільш повну взаємодію, допомогу один одному всім членам спільноти. Цей ціннісний імператив покликаний показати, що всі

члени віртуального суспільства пов'язані між собою, тим самим здійснюється не тільки взаємодія в процесі навчання, а й розвиваються міжособистісні відносини, які сприяють максимальній адаптації дітей з особливими можливостями як серед однолітків, так і в суспільстві загалом.

Основними принципами організації такого освітнього інтернет-середовища для «особливих» дітей є:

- добровільність участі;
- забезпечення конституційних прав на отримання загальнодоступної якісної загальної освіти шляхом інтеграції традиційно організованого навчального процесу та освітніх інтернет-технологій;
- забезпечення умов для отримання загальної освіти, корекції порушень розвитку та соціальної адаптації на основі спеціальних педагогічних підходів з використанням елементів сучасних технологій;
- адаптивність моделі освітнього інтернет-середовища до рівнів і особливостей розвитку та підготовки дітей з особливими потребами.

Зазначимо, що інтернет-середовище має бути націлене не тільки на освітні цілі, а й на те, щоб кожна дитина з обмеженими можливостями здоров'я знайшла оптимальний для себе спосіб успішно адаптуватися в житті. Освітній процес в телекомунікаційному комп'ютерному освітньому середовищі має стати частиною широкого освітнього середовища і будуватися, як система гнучкої взаємодії дитини з обмеженими можливостями з вчителем, та іншими користувачами віртуального простору за допомогою комп'ютера. Ця система буде переслідувати не тільки освітні цілі, але і сприяти соціалізації дитини та її особистісному розвитку. В умовах освітнього середовища необхідно проводити ще й допрофесійну підготовку учнів, надавати їм допомогу у професійному самовизначенні. Створення умов для навчання у віртуальному середовищі (обладнання робочих місць у школі і вдома шляхом встановлення комп'ютерів) дасть можливість розпочати здійснення професійної діяльності ще до закінчення школи, засвоїти первинні навички, необхідні для професій, що вимагають володіння інформаційними технологіями.

Своєрідною платформою для створення освітнього інтернет-середовища для дітей з особливими потребами може стати Всеукраїнський освітній портал «Острів знань» (<http://ostriv.in.ua>) з існуючим сайтом «Інклюзивна освіта».

Для навчання дітей з особливими потребами необхідне освітнє інтернет-середовище, яке б містило в собі шкільні уроки, допоміжні матеріали, аудіозаписи, вправи, адаптовані до потреб особливих дітей. Крім того, це інтернет-середовище має враховувати таку особливість дитини, як наявність існуючого інтелекту, який дозволяє зберігати відповідні темпи розумового розвитку, незважаючи на фізичні недуги. Саме освітній портал «Острів знань» цілком відповідає наведеним умовам і є інтегрованою системою сучасних інформаційних і освітніх технологій. Основними інструментами цього комплексу є інформаційні, технологічні і комунікаційні можливості середовища Інтернет.

Рис. 1. Сторінка для дітей з обмеженими можливостями на сайті «Острів знань»

Головною метою розвитку Всеукраїнського освітнього порталу «Острів знань» є забезпечення рівних можливостей для отримання обдарованими дітьми необхідних знань, умінь і освіти у всіх регіонах України, що є пріоритетним напрямком у програмі інформатизації країни, максимальне задоволення освітніх потреб учнів, їх батьків, вихователів та педагогів, з найширшого діапазону рівнів і напрямків освіти, навчальних закладів та інформаційно-освітніх ресурсів, незалежно від місця їх знаходження, з використанням найсучасніших інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Портал призначений для користувачів, зацікавлених в покращенні навчально-виховного процесу та розвитку дитини, як гармонійної особистості. Крім того, це можливість цілодобового і вільного доступу до інформації і спілкування для дітей, які через певні обставини не мають можливості навчання у звичайних школах.

Портал створюється на основі їх матеріалів – довідку, пропозицій, розробок, якими вони обмінюються, та інформації інших мережевих співтовариств про існуючі в Інтернеті освітні ініціативи.

Для досягнення головної мети були розв'язані наступні базові завдання:

- врахування специфіки діяльності освітнього закладу і формування фонду навчально-методичного забезпечення, методик організації і проведення навчального процесу;
- забезпечення будь-якого освітнього закладу типовим набором сервісних служб, що забезпечують реалізацію всіх етапів навчання, організацію процесу навчання;
- організація системи індивідуального (дистанційного) навчання;
- автоматизація процесу каталогізації інформаційних ресурсів середовища та інших параметрів, що

забезпечують можливість максимального інформування користувачів про послуги, пропоновані будь-яким суб'єктом, що входить в інформаційно-освітнє середовище (zareєстрованим учасником проекту);

- створення можливостей для професійного спілкування наукових і педагогічних кадрів, школярів та їх батьків, незалежно від місця їх знаходження або роботи;
- рівноправність всіх навчальних установ в частині адміністративної, маркетингової та іншої діяльності, спрямованої на забезпечення ефективності освітнього процесу;
- автоматизація збору і подання статистичних та інших інтегральних показників роботи як всього середовища в цілому, так і його регіональних сегментів, регулярний моніторинг освітнього ринку;
- забезпечення зворотного зв'язку з аудиторією порталу, збір зауважень і пропозицій, розробка механізмів вдосконалення порталу;
- комплексне інфраструктурне обслуговування суб'єктів ринку освітніх послуг, що забезпечує потреби адміністративних і технічних служб в інформації, а також консультування викладачів щодо засвоєння методик проведення мережевого освітнього процесу та обміну досвідом роботи в інформаційно-освітньому середовищі;
- створення загальнодоступної, інтегрованої юридичної бази даних нормативних актів Міністерства освіти і науки України та інших документів, що забезпечують функціонування системи дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти в Україні, і особливо у сфері роботи з обдарованою молоддю;
- надання користувачам консультацій фахівцями в тих галузях, які безпосередньо не залучені до навчального процесу, але є важливою складовою життя кожного громадянина, наприклад: з медичних, соціальних, правових питань тощо;

• забезпечення користувачів додатковою або розважальною інформацією і якісним спілкуванням, що сприяє становленню учня (дорослого), як всебічно гармонійної особистості.

Вказані завдання є основними, але не вичерпують всієї різноманітності завдань, що вимагають розв'язання в процесі реалізації такого масштабного проекту, яким є освітній портал «Острів знань», що може стати ефективним інструментом для соціальної адаптації і особистісного розвитку обдарованих дітей з обмеженими можливостями.

Використані літературні джерела

1. *Ярская-Смирнова Е. Р., Лошакова И. И.* Инклюзивное образование детей-инвалидов / Е. Р. Ярская-Смирнова, И. И. Лошакова // Социологические исследования. – 2003. – № 5. – С. 100–106.

2. *Малофеев Н. Н.* Специальное образование в меняющемся мире. Европа: Учеб.пособ. для студентов пед. вузов / Н. Н. Малофеев. – М.: Просвещение, 2009. – 319 с.

3. *Ковалева В. Б.* Инклюзивное образование как современная модель образования лиц с ограниченными

возможностями здоров'я / В. Б. Ковалева. – СПб, 2010. – 148 с.

4. *Акатов Л. И.* Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб.пособ. для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.

5. *Чернухин О. А.* Социализация детей с ограниченными возможностями здоровья через практико-ориентированную экологическую деятельность / О. А. Чернухин. – Новосибирск, 2007. – 52 с.: ил.

6. *Мартынова Е. А.* Социальные и педагогические основы построения и функционирования системы доступности высшего образования для лиц с ограниченными физическими возможностями. / Е. А. Мартынова. – Челябинск: Челяб гос. ун-т, 2002. – 38 с.

7. *Яценко О. Ю.* Инклюзивное образование детей с ограниченными возможностями здоров'я / О. Ю. Яценко. – Минеральные Воды, 2012. – 21 с.

8. *Левичева Л. Т.* Особый ребенок / Л. Т. Левичева // Обруч.–2007. – № 2. – С. 23–25.

